

Nemzetiségeink és nemzetiségi magyarok

Sokrétű tanulmánygyűjteménnyel gazdagodott a nemzetiségek hazai kutatása. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportja terjedelmes évkönyvben (VII. k. 1973. 413 l.) tizennégy szerző tizenöt tanulmányát jelentette meg. Szakavatott kutatók ismertetik a magyarországi németek, szerbek és más délszlávok, szlovákok, ukránok és románok betelepülését, elhelyezkedését, nyelvi és etnokulturális sajátosságait. Néhányan a néphit és népszokás, illetve a népköltészet köréből vizsgálják egy-egy konkrét problémakört.

Történelemben és nép(ek)ben gondolkodni a múltban és jelenben: ez lehetne a kötet mottója. A főszerkesztőnek, *Ortutay Gyulának* a szerzők részéről több ízben idézett útmutatása a tanulmánygyűjtemény koncepcióját is tükrözi. A népcsoportok mozgása (migrációja), az áttelepülők műveltségének leírása, s az új környezethez és társadalmi miliőhöz való alkalmazkodása számos olyan követelményt állít, amelyek vizsgálata a néprajzkutatás fontos feladatai közé tartoznak. Bonyolult problémáról van szó, ezért az egysíkú vagy egyoldalú megközelítés inkább ártana, mint használna egy ilyen célkitűzés megvalósításának, különösen akkor, ha a kutató nemzetiségi csoport vizsgálatával foglalkozik. A régebbi források kellő kritikai értékelése, az adatokból és tényekből kovácsolt érvek és a levont következtetések a szerzők alapos tájékozottságán túlmenően világosan elárulják, hogy ezek a tanulmányok szocialista nemzetiségi politikánk szellemében fogantak. A múltban és jelenben kialakult történelmi relációkkal való reális számvetés szükségszerűen fölveti a szélesebb körben érvényesült és máig ható népi műveltségi kapcsolatok vizsgálati fontosságát, nagy figyelemmel a környező népekre, s különös tekintettel a szomszédos államok kötelékében élő magyar etnikai csoportokra. Természetes és örvendetes tehát, hogy helyet kaptak a kötetben a határainkon kívül élő magyarsággal foglalkozó tanulmányok is.

A szerkesztés felelős munkáját nagyrészt még *Diószegi Vilmos*, nemrég elhunyt jeles tudósnk végezte, de a kötet összeállítása már *Istvánovits Márton* és *Kósa László* kutatók érdeme.

Elsősorban a népi kultúra kutatóinak, rajtuk kívül a történészeknek, helytörténészeknek, nyelvészeknek stb. szólnak a közreadott dolgozatok, de bizvást mondhatjuk, hogy a szélesebb olvasóközönség tájékozódását, s egyáltalán a nemzeti önismeret javát éppen úgy szolgálják.

Tekintsünk kissé messzebb a múltba. A vizsgálatba vont néprajzi csoportjaink (pl. a székelyek, őrségiek), a szóba kerülő nemzetiségeink itteni történelmének kezdetei és a szomszédainkkal szövődött kapcsolatok számai a Mohács előtti korszakba nyúlnak vissza. Mellettük egész sor nyelvet cserélt és asszimilálódott nép és népcsoport (besenyő, kun, jász stb.), több kisebb-nagyobb nyugati (pl. francia, olasz) és keleti (pl. bösörmény-izmaelita) telepes raj színezte már az Árpád-kori magyarság etnikai arculatát. Az idegen — elsősorban nyugati — származású szerzetesek, egyházi és világi (nemes, lovag) uraságok, a velük érkező szolganép és a szorgalmazásukra idevándorolt parasztok, kézművesek, de a különböző irányból hozzánk jövő kereskedők is új műveltségi elemek átültetői voltak, s jelenlétük az etnográfiai értelemben vett népességi mozgás régi bizonyosságai. Az új hatások friss hajtásokat fakasztottak az európai (keresztény) sorba emelkedett magyarság kultúrájában (a népköltészet területéről elegendő utalni balladáink legszebb, klasszikus rétegére), s alapkövei lettek a közös nyelven beszélő pór és nemes műveltségének. Végleg összebékült a magyarok régi és új istene, régi és új kultúrája — népcsoportjaink összhangja és változatossága szerint. Az erővonalak ekkor még az egységesülésnek kedveztek.

Néprajzi csoportjaink archaikus vonásai, jobban mondva azok összetevői nehezen rekonstruálhatók. Az elhalványult jegyek fölfejtése és láthatóvá tétele kikerülhetetlen feladat, mert a viszonyítás megalapozásáról van szó. Csak így érthetjük meg, hogy a népi kultúra a hagyomány és változás dialektikus egysége, s éppen gyökereinél fogva lett sajátos és egyéni, másokéval összemérhető. Korábbi fél évezredünk művelődéstörténeti tanulsága a szomszédi és az európai műveltséggel keletkezett rokonai és magunkénak vallható egyéni vonások megértéséhez egyaránt szükséges. Az egész népre (nemzetre), annak táji vagy akár faluméretű részecskéjére jellemző kultúra a különböző irányú műveltségi áramlatokban vált specifikussá a történelmi és társadalmi relációtól, a tájtól és életmódtól, a műveltségi szinttől, az ízléstől s nem utolsósorban a közösség talentumától függően. Visszatükröződik benne a közösség öntudata, nyelvbe, használati eszközökbe (tárgyakba), szokásokba, regulákba, művészi formákba, költészetbe, eszmékbe és ideákba foglalt múltja és jelene. A történelmi élményekből és az életformából következő hasonlóságok összekapcsolják és némileg mégis elütővé teszik egymástól etnikai csoportjainkat, pl. a palócot, a hajdúságit, a kunságit, a sárkózit, a székelyt és a csángót. A sort még lehetne folytatni. Az egyik vállalja, sőt büszkén vallja, a másik talán szegyélli és tagadja a ráruházott jelzőt. A székelyek hosszú évszázadokon keresztül Erdély egyik „nemzet”-ét alkották. Közigazgatási (székek), jogi és egész sor más kötelék fűzte őket össze, s nyújtott alapot ahhoz, hogy egységes népnek mondhassák magukat, noha a köz- és a lófőszékely patriarchális kapcsolata mindjobban hasonlított a jobbagy és földesúr viszonyára. A Moldvában régtől (13—14. század) honos magyarokra és oda később kivándorolt vagy a Bukovinában majdnem két évszázadon át küszködő székelyekre rátestált *csángó* jelzőt sokszor érezték megalázónak és megbélyegzőnek. Látszólag egyszerűbb, valójában mégis elég bonyolult feladat a velünk együttélő nemzetiségek etnikus sajátosságainak és népi kultúrájának a megítélése, megértése. E csoportok, nyelvi szigetek többsége újabb kori történelmünkben keletkezett.

E néprajzi tanulmánykötet megszületésének legfőbb indokát a Mohácsot követő, s mindenekelőtt a 18. században beállott fordulat jellemzésére fölöttébb illetékes összefoglaló dolgozatokban jelölhetnénk meg. Ezzel természetesen nem értékelési sortrendet kívánunk fölláttítani.

Sokan és sokat írtak már a török hódoltság százötven évének keservéről és súlyos következményeiről. Mégis megdöbbenően hat a *Sarosáczy György* gondos körültekintéssel megírt összefoglalójából (*Magyarország délszláv nemzetiségei*) leszűrhető tanulság. A délszlávok a miénket túlszárnyaló balsorsuk kezdetén (15. század) velünk szövetségben, majd mindinkább a Habsburgok oldalán folytatták egyenlőtlen küzdelmüket a török ellen. Különböző kezdeményezésre legtöbben horvátok (csoportjaik a *bunjevácok*, *sokácok*, *rác-horvátok* és *bosnyákok*), nagy számban szerbek, jelentékeny csoportokban szlovének kaptak menedéket, s alkottak új falvakat, telepeket hazánkban. Maradékaik alkotják délszláv nemzetiségeinket a Dunántúlon — főképpen a Dráva mellékén —, a mai Győr-Sopron megyében, Budapest és Baja környékén, Mohácson és innen keletre, a déli határrészen. A Bocskai István seregében sikeres ügyet szolgáló és új földet kiérdemlő rácok Hajdúböszörmény környékén telepedtek le. Szomszédaikkal sokat torzsalkodtak, amint azt a színhagyomány is emlegeti.

A déli szlávokról különösen elmondható, hogy nyelvük, szokásaik, etnikus hagyományuk, s egyáltalán nemzetiségük megőrzésében jelentős szerepet játszott a vallási kötelék. A dogmák és regulák bonyolult rendszerében őstörténeti gyökerű szokások is találhatók. Közösségi funkciójuk megújulása és jelentősége miatt versenyezhetnek az idővel. Példaképpen hivatkozhatunk *Kiss Máriának* a szerbek halotti ünnepeiről közölt kitérő leírására (*A Buda környéki szerbek halotti emlékünnepei*).

A felekezeti hovatartozás segítségre lehet az ellentmondásos források helyreigazításában. *Paládi Kovács Attila* egyik dolgozata (*Ukrán szórványok a 18—19. században a mai Magyarország északkeleti részén*) az ukrán települések és telepe-

sek számarányának a kikövetkeztetésében pl. joggal vette tekintetbe az unitussá vált (Róma fennhatóságát elismerő görögkeletiek) görög katolikusok mennyiségi arányát. A nyelvileg asszimilálódott ukránokra vonatkozó vizsgálatban természetesen bőkezűen hoz elő egyéb érveket is. Helyeseljük és elismerjük a rekonstruálás során eredményesnek bizonyult módszerét és érdemes szempontjait, s igazán egyetértünk azzal, amit a népi kultúrában rejlő adatfeltáró lehetőségéről mond. A folklórból említhető tanulságok előszámolásában bizonyára terjedelmi okok miatt takarékoskodott.

Manga János a hazai szlovákokról értekezik (*Magyarországi szlovákok*). A török és a pestis (más hasonló súlyú ok is akadt) pusztítását elszenvedő, majd újraterlepülő falvak szemléletes krónikája kerekedik ki írásából. Nagy tájékozottságra valló ismerettel mutatja be a szlovák nemzetiségeink különböző (táji) csoportjait. A származás (óhaza) és az ide-oda település kanyargós útjainak fölvázolásában és — főképpen a folklór területéről előadott — műveltségi jellemzők példázásában gazdag kutatói tapasztalata összegeződik. A kipusztult vagy majdnem egészen tönkrement észak-magyarországi falvak hódoltság utáni benépesüléséről szóló részben rendkívül megragadó az, ahogy nyomon követi az átfogó folyamat minden lényeges mozzanatát. A tények magukért beszélnek, s ezek elárulják, hogy e falvak leapadt magyar népe a kíméletlen pusztítás rohamai után is ragaszkodott szülőföldjéhez. Mégis a legutóbbi három évszázad már a magyar—szlovák népességi arány lényeges változását hozta magával. *Manga János*nak a folklórból, konkrétan a mondahagyományból merített példái és *Krupa András* cikkét (*Az emberrel kapcsolatos szlovák népi hiedelmek Békéscsabán, Tótkomlóson és Csanádalbertin*) olvasva úgy éreztük, hogy kevésbé gondoltak a magyar és a középkori (európai) hagyományban követhető párhuzamokra. Az archaikus és sajátos (szlovák) hagyomány kapcsolatának a föltevése voltaképpen indokolt, de a dolgot az bonyolítja, hogy különösen a néphit tájékaról szinte szó szerint példákat idézhetnénk tiszta magyar alföldi és nem alföldi falvak folklórijából. Mindez nem csökkenti a szerzők (így *Krupa András*) nagy pontossággal közölt adatainak az értékét. A hosszabb ideje együttélő és az európai (keresztény) kultúrán nevelődött nemzeteknél nem is olyan meglepő a szembetűnő hasonlatosság. *Róheim Géza* jeles könyvének (*Magyar néphit és népszokások*, Bp. 1925.) záró megállapítása látszik itt is igazolódni: „A nem-céhbeli olvasó pedig azt a tanulságot vonhatja le könyvemből, hogy Európa népei egyáltalában nem tudják, hogy lelkileg milyen közel állanak egymáshoz.” E hivatkozással inkább azt kívánjuk jelezni, hogy a táguló és mélyülő európai folklórkutatás egyre nehezebbé, de egyúttal realisabbá is teszi a táji és etnikus specifikumok föltárását.

A nemzetiségek vizsgálatánál sokszor gondot okoz a származáshely tisztázása. Különösen a kisebb rajokban érkező családokra vonatkozó följegyzések mentek veszendőbe, ha egyáltalán készült róluk hivatalos célzatú lajstrom. A helyzetet bonyolítja, hogy hasonló időtájban más és más tartományokból érkeztek telepesek az ország különböző vidékére, akik máig észrevehető nyelvjárási eltéréssel beszéltek ugyanazt a nyelvet. Idővel megtette hatását a bilingvis környezet, de a zárt egységben maradt telepesek beszédében és szokászatában is végbement a kölcsönhatás. Ilyen és hasonló lényeges kérdésekről szól *Hutterer Miklósnak* a szám szerint első helyen álló nemzetiségünkről (*A magyarországi német népcsoport*) nyújtott remekbe szabott összefoglalása és jellemzése. Egyebek között megtudjuk, hogy németjeinket származási helyük szerint legkevésbé indokolt *svábo*knak emlegetni. Magyarázata az, hogy az első telepesek nagy többsége valóban Svábföldről (Schwabenből, Württembergből stb.) érkezett Magyarországra, s az ő törzsi nevük rögződött meg a Duna-medence valamennyi népének nyelvében mint a török hódoltság felszámolása után betelepített németek általános elnevezése.

Újváry Zoltán a román nyelvű kisebbség egyik érdekes télfordulói szokásáról (*Turkajárás az erdélyi és a magyarországi románok körében*) közöl új adatokat Méhkekről és Körösszakálról. Ismerteti a turkajárás maszkos és dramatikus mozzanatait, így a líraiságával megkapó és archaizmusában figyelemreméltó kolindaénekek eredeti román változatait s azok magyar fordítását. Összehasonlítja az erdélyi

— magyar etnográfusoktól származó — leírásokkal, és az összevetés céljából fontolóra veszi az idevágó román szakirodalom megállapításait. Kellő megfontolásból óv attól, hogy bárki is könnyelműsködjön az ilyen nagy múltú szokások értelmezésében. De ezúttal is kérdés marad, hogy miben láthatjuk megnyilatkozni az öröklött hagyomány ismétlődő invencióját, tehetségét. Egy elhagyott szokás rekonstruálása esetén persze nagyon nehéz erre felelni.

A tanulmánykötet nem kisebb érdeme a nemzetiségi sorban élő magyarság etnográfiai vizsgálatának szentelt írások közlése. *Andrásfalvi Bertalan* a hányatotott sorsú bukovinai székely-magyarokról (*A bukovinai székelyek kultúrájáról*) szól igen mély együttérzéssel. Ők aztán igazán megérdemlik a figyelmet. A mádэфalvi veszedelemtől (1764) kezdve állandóan honkeresők voltak. Előbb Moldvába, onnan hosszabb időre Bukovinába települtek, s megalapították *Andrásfalva*, *Hadikfalva*, *Józseffalva*, *Fogadjisten* és *Istensegits* községeket. A múlt század utolsó két évtizedében egy részük Hunyad megyébe (Dévára), nagyobb töredékük az Alduna vidékére (Belgrádtól nem messzire) vándorolt el Bukovinából. A többség majd 1941-ben települt át a kormány támogatásával a visszacsatolt Délvidék területére, otthagya bukovinai falvait. Új helyükön még meg sem melededhettek, 1944-ben a legszükségesebb ingóságaikkal voltak kénytelenek menekülni — most már véglegesen hazakerézve. A szerző az itthoni, új körülményekbe való beilleszkedés ellentmondásos és gyötrelmes mozzanatairól sem feledkezik el. Írói feldolgozásban párhuzamnak kínálkozik *Thiery Árpád* kitűnő szociográfikus írása (1971): *Bábel volt, Véménd!* A bukovinai székely-magyarok (s csak régi hontalanságuk jelzőjeként *csángók!*) tanulságos etnográfiai például szolgálnak az életmód- és a kultúraváltozás, a nivellálódás és a hagyományörzés különböző tendenciáinak vizsgálatához. Immár nagyrészt behozták az anyagi és műveltségi hátrányt, de az új feltételek között is megmaradt csoporttudatuk, összetartásuk.

A romániai székelyek anyagi kultúrája köréből választott témát *Barabás Jenő* (*A székely ház alaprajzi fejlődéséről*). Adatok, megfigyelések, pontos fölmérések sokaságára támaszkodik. Alaprajzok sorozatával és fotókkal illusztrálja a székely ház fejlődésének jellemzőit. Nagy kutatói tapasztalata és a román szakirodalom eredményeinek gondos mérlegelése segítségére van abban, hogy a vitás pontok elől se térjen ki. Meggyőzően állítja elénk, hogy milyen volt a 18—19. századi tipikus székely parasztház, s hogy milyen irányú továbbfejlődést mutat. Írása előrelépést jelent, s elejét veszi minden tendenciózan külső hatáskereső és romantikus ihletésű „tudományos” vizsgálatnak. Az építkezés formájában mutatkozó táji vonások — lényegében sajátos változatcsoportok — körvonalazásával olyan etnográfiai törvényszerűséget mutat meg, amelyre a folklórkutatásból is hozhatnánk a szerzőt igazoló példákat.

A moldvai magyarok néphagyományja, archaikus népköltészete iránt — *Domokos Pál Péter* és mások mellett *Kallós Zoltán* érdemeként — élénk érdeklődés mutatkozik. *Halász Péter* (*A moldvai magyarok kendermunkája*) éppen erre hivatkozva érvel: időszerű anyagi kultúrájuk tanulmányozása is. Száz évvel ezelőtt még nagyon sokfelé fonták és szőtték a kendert, de manapság már — jobb esetben — a padlásra kerültek a guzsalyok, rokkák. A moldvai magyarok ebben is kivételek, mert jelenleg is művelik a kendermunkát. E foglalatosság nagy múltja, a ruházatkodásban betöltött fontos szerepe, a kenderműveléssel és feldolgozással járó gazdag tapasztalati hagyomány és szókinccs mindig erősen vonzotta a nyelvészek és etnográfusok érdeklődését. A kenderfonás huzamos időt vett igénybe. Tipikus kalákaalkalom, a folklór egyik legjelentősebb éltető és hagyományozódási lehetősége. Számos jó leírást és *Szolnoki Lajos* érdemeként kitűnő összefoglalást mondhat magáénak a néprajztudomány. *Halász Péter* a legjobb kutatói hagyomány folytatója. Szépen és jól illusztrált alapos leírása kétszeres nyereség: általában néprajzkutatásunk új eredményének, konkrétan a moldvai magyarok etnográfiai vizsgálatában jelentékeny újdonságnak könyvelhetjük el. Összevetései szigorú gyakorlati célt szolgálnak. Az egyezések és eltérések fölemlítése elsősorban a moldvai (táji) kendermunka jellemzése érdeké-

ben történik. Megfordítva: a moldvai vonások gondos megvilágítása kétségtelenné teszi, hogy népi kultúránkba illeszthető láncszemről van szó.

Faragó József kedvelt témája a népballada. Ezúttal egyik klasszikus, és csak Erdélyből ismert típusról („*A vitéz és a kegyes*” *magyardécei népballadája*), annak felfedezéséről (első változatát *Kerényi György* gyűjtötte és közölte 1944-ben), utóbb Magyardécsen rögzített tizenkét változatról és a szerző újabb (1969) felvételéről tájékoztat. *A vitéz és a kegyes* (a tolvajjá lett testvér) egyik különlegessége, hogy csak Magyardécsen került elő. *Vargyas Lajos* szerint ez is a francia eredetű, nálunk (12—15. század között) meghonosodott, s tőlünk kisugárzó balladák egyike. Faragó úgy látja, hogy a román balladafolklor jóval több párhuzamot kínál annál, mint amit szomszédaink népköltészetéből eddig figyelembe vettek. Rámutat arra, hogy a magyardécei ballada egybevág a román Gica-ballada és Novák-ballada első felével. Tekintetbe veszi a *Vargyas* feltevésében kételkedő álláspontot is, de a döntést a jövő kutatására bizza. Emellett igen figyelemreméltó kísérletről is beszámol. Magyardécsen diákok segítségével alapos kikérdezést végeztek a szóban forgó ritka balladánk számbeli gyarapítása érdekében. Szomorú tanulság jött ki belőle. Faragó tanulmányának befejező sorait idézzük: „A magyardécei példa újból arra figyelmeztet, hogy semmiféle illúziót nem táplálhatunk a régi folklor fennmaradásáról vagy továbbfejlődéséről. Az egyetlen lehetséges tanulság: haladéktalanul igyekezzünk begyűjteni minden veszendő folklorértéket nemzeti kultúránk kincstárába.” Konklúziójával mélysegesen egyetértünk, s éppen ezért megkockáztathatjuk azt a kérdést: vajon *A vitéz és a kegyes magyar* variánsainak hiánya nem éppen a régi hagyományaink elfogyásával magyarázható-e?

Egyfelől a munkatársak és közreműködők érdemét tisztelő, korrekt hivatkozások, másfelől népzenekutatásunk magas szintjéhez méltó célkitűzés és felkészültség tükröződik *Martin György* táncudományi közleményében (*Legényes, verbunk, lassú magyar — Szempontok az erdélyi férfitáncok összehasonlító kutatásához*). Táncpéldái a Mezőség nyugati részéről, a Borsa-patak és a Kis-Szamos találkozásánál fekvő (magyar—román) vegyes lakosságú Válaszútról (Ráscruci) származnak, s alkalmasak arra is, hogy a mezőségi férfitáncok különböző típusait szemléltessék. A táncleírás sajátos módja (kottázása), a tánc dallami, kíséreti és táncritmikái: alapelemeinek képletekkel történő illusztrálása lehetővé teszi, hogy az egyik legbonyolultabb, de a hagyománytól szabályozott cselekvés- és mozgásfolyamat jellemző tendenciái, tipológiai sajátosságai olvashatóvá váljanak. A beavatottak tudják: igazán követni a szerző példáinak bizonyító erejét, de a tanulmány összefoglalása a laikus előtt is világossá teszi, hogy a választói tánc hagyományban, a különböző erdélyi férfitánc típusokban a táncfejlődés egyes szakaszainak maradványait láthatjuk. Ezek „ma már többnyire etnikus-regionális tagoltságban, szétszóródva élnek, s egymással való kapcsolatuk elhomályosult”, de „néhol még egy közösség vagy egyén hagyományanyagában is meg lehet olykor ragadni a fejlődési fázisok eleven kapcsolatainak a nyomait”.

Más szempontból vizsgálja a két- sőt háromnyelvű lakosság hagyománycseréjének a jelentőségét *Kovács Ágnes* (*Idegen nyelvű sztereotípiák, mondóka- és dalbetétek anyanyelvi prózai népköltési szövegekben*). Idegen kifejezések, mondókák, olykor értelmet vesztett versikék (régőbbi idegen nyelvű átvételei emlékei) mesékbe, gyakran trufába illesztett — a szerző példái szerint — román vagy német dalbetétek a szájhagyományozódás egyik szerfözlött érdekes folyamatára vetnek fényt. Ezek is jelzik, hogy milyen úton-módon lépik át a nyelvhatárt a folkloralkotások. A szerző más, rejtettebb, ám szintén lényeges mozzanatokra is ráirányítja figyelmünket, nevezetesen arra, hogy mikor, s hogyan élhetnek a két nyelvűség előnyeivel: kiemelhetnek egyes részeket, de alkalmasint (az egynyelvű hallgatók esetében) szolgálhatja pl. az obszcén jelentésű szavak, mondatok jelentésének az elrejtését. Az idegen szövegrészekkel, mondókákkal stb. való „virtuózkodás” akkor érvényesülhet igazán, ha az előadók és a résztvevők, a hallgatók mindkét nyelvben otthonosak. Természetesen anyanyelven mélyebb a hagyományismeret, de a bilingvis, olykor trilingvis környezet módfelett kedvezhet az együttélő nemzetiségek szájhagyomá-

nyát gazdagító cseréknek. Kovács Ágnes ennek a problémakörnek is egyik legjobb kutatója nálunk.

A romániai Bánság (Banat) nyolc — *Végyvár* (Tormac), *Omor* (Omor), *Magyar-szentmárton* (Sinmartinul-Maghiar), *Majlátfalva* (Mailat), *Temesség* (Şag), *József-szállás* (Jebel), *Újszentes* (Dumbraviţa) és *Temesrékas* (Recaş) — helységében élő magyar (paraszti) lakosság anyagi kultúráját vizsgálja *Paládi Kovács Attila* másik tanulmánya (*Az anyagi kultúra alakulása néhány dél-alföldi [bánsági] magyar faluban*). A 18—19. században a császári koronartományá alakított hatalmas területre elenyésző számban telepítettek le magyarokat. A felsorolt helységek közül öt zömében magyar község, háromban (Omor, Temesség, Temesrékas) pedig más nyelvű csoportokkal élnek együtt. A vallási megoszlás (6 község római katolikus, 2 református) is jelzi, hogy a történelmi Magyarország különböző vidékéről települtek át ide magyarok. A többség Csongrád megyéből, pl. szentesi reformátusok, de legfőképpen Szeged vidékéről. Magyarszentmárton, Majlátfalva és Józsefszállás — erős szegedi származástudatú — törzslakosságát dohánykertészek alkották. Az összetelepítés fogas kérdéseket ad föl az etnográfusnak: hogyan és miképpen jött létre egy sajátos bánsági (magyar) anyagi kultúra. A tanulmány — a szerző saját tapasztalatára, az etnográfiai, a történelmi és a statisztikai forrásmunkákból kiaknázható adatokra alapozva — messze fölé emelkedik a hangsúlyozott szerény célkitűzésen, ti. hogy adalékokat nyújt a bánáti magyarság jellemzéséhez. Megértjük mértéktartó álláspontját, mert az elért újabb eredmények — inkább a jugoszláviai oldalon végzett kutatásokra gondolunk — ellenére nagyon sok még a vizsgálandó etnográfiai és folklorisztikai jelenség ezen a területen. Paládi Kovács Attila érdemét alaposága és az etnikus jellemzők meglátásában mutatkozó jó érzéke mellett fokozza az, hogy szinte híradásnak számít az írása. Bizonyosra vesszük, hogy a bánáti sajátosságokról itt olvasható megállapításait majd a jugoszláviai magyarok körében végzett vizsgálattal is megerősíti.

Szemlénket az *Imre Samu* írásáról — *Az ausztriai (burgenlandi) magyar szórványok* — szóló méltatással zárjuk. Nemcsak mint az *Őrség* kiváló nyelvész kutatója, hanem mint e táj szülöttje is értekezik *Felsőőr* (Oberwart), *Alsóőr* (Unterwart), *Őrsziget* (Siget in der Wart), *Felső- és Középpulya* (Ober- és Mittelpullendorf) magyar népének régi történelméről (Árpád-korabeli határőrzők telepedtek meg ezen a vidéken), nyelvi és vallási jellemzőiről. Trianon után kerültek Ausztriához. Az anyanyelvi oktatás kellő feltételeinek a hiánya, a városi munkalehetőség elszívó hatása és az urbanizálódás rohamosan gyöngíti az elődök nyelvéhez, foglalkozásához és (paraszti) kultúrájához fűző szálakat. A többségében vagy részben még magyar ajkú, vagy inkább már kétnyelvű lakosság nyelvi sorsáért aggódó, felelősségtől áthatott írás ez. Az őrségi dialektus tanulságos jellemzésén kívül nagyon találóan jelöli meg a néprajzi vizsgálatban reánk váró feladatokat. Az Ausztriában kezdeményezett érdemes folklorisztikai (elsősorban az ott élő *Gaál Károly* kiváló munkáira hivatkozhatunk) és etnográfiai vizsgálatok nagy segítséget jelentenek, s ezek minket is munkára sürgetnek. Ebben a kötelező feladatban — úgy hisszük — számítanunk lehet és kell jeles nyelvészünk, Imre Samu segítségére.

Ismételjük: sokrétű, terjedelmes kötettel gazdagodott nemzetiségeink és a határainkon túl — nemzetiségi sorban — élő magyarság néprajzi kutatása. A Néprajzi Kutató Csoport múlt évben megjelent Évkönyve abban is példamutató, hogyan kamatoztatható az egyetemi és más kutatóintézményekkel való jó kapcsolat. A munkatársak többsége kívülről fölkért kutató. Elismerésünk egyaránt szól a szerkesztőknek és a kötet munkatársainak. Azt kívánjuk, hogy ez a sikeres kezdeményezés találjon kedvező fogadtatásra szomszédaink tudományos köreiben. Szolgálja a barátság elmélyítését. Szerfölkött örülnénk annak is, ha a Tiszatáj e mostani megtisztelő fölkérését nemsokára újabb követné — szomszédainktól érkező hasonló célkitűzésű tanulmánykötet ismertetésére.